

EX PO

PEDAGOGISCH DOSSIER

PROLONGATION - VERLENGD - EXTENDED

POMPEII

the immortal city

Beurs van Brussel

www.expo-pompeii.be

24.II.2017 — 05.08.2018

museo
galileo

Istituto
e Museo
di Storia
della Scienza

Ministero
dei beni e delle
attività culturali
e del turismo

Museo
archeologico
nazionale
di Napoli

tempora[®]

INHOUDSTAFEL

PAG 5	AMBACHTSLIEDEN EN TECHNIEKERS
PAG 6	EEN STAD BOUWEN
PAG 7	METALEN EN KLEI - REVOLUTIE VAN GLAS
PAG 8	VERWARMING DOOR WARME LUCHT
PAG 8	DE NATUURLIJKE RIJKDOM - GEDOMESTICEERDE DIEREN - GEVARIEERDE LANDBOUW - JACHT EN VISVANGST
PAG 10	DE PRODUCTIE VAN WIJN
PAG 11	WATER BEHEREN EN BEHEERSEN
PAG 12	GENEESKUNDE EN CHIRURGIE
PAG 12	HET METEN VAN AFSTANDEN - HET METEN VAN DE TIJD
PAG 13	SPIEGELTJE, SPIEGELTJE AAN DE WAND!
PAG 14	WAT BETEKENEN DEZE TWEE FRESCO'S?
PAG 15	OEFENINGEN LATIJN

INLEIDING

In het jaar 79 verwoest een vulkaanuitbarsting de Romeinse stad Pompeii. Het is een ramp voor de inwoners. Maar voor ons is het een buitenkans. Dankzij de uitbarsting kunnen we de mannen, vrouwen en kinderen van Pompeii zo een 2000 jaar later nog altijd leren kennen.

AMBACHTSLIEDEN EN TECHNIEKERS

**EEN AARDBEVING VERWOEST POMPEII IN HET JAAR 62. DE ASSEN VAN DE VESUVIUS
HEBBEN DUS EEN STAD IN WEDEROPBOUW VERSTEEND.**

VUL DE ONTBREKENDE ELEMENTEN IN

In hun werkplaatsen werken verschillende ambachtslieden aan het uitzicht van de stad die we vandaag zo bewonderen.

De architecten en ingenieurs, die meestal zijn, spelen hierbij een belangrijke rol.

EEN STAD BOUWEN

IN HET JAAR 79 IS POMPEII EEN GROTE WERF VOL KRANEN EN STEIGERS. DE HUIZEN EN PUBLIEKE GEBOUWEN, 17 JAAR EERDER DOOR DE AARDBEVING VERNIET, MOETEN TERUG WORDEN OPGEBOUWD.

Maquette van de villa rustica de Boscoreale
© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

BEANTWOORD DE VRAGEN EN ZOEK DE ANTWOORDEN IN DE WOORDZOEKER:

1. Wat is de naam van het grote, kooivormige rad waar mensen in lopen?
2. Wat is de naam van het vulkanische gesteente dat gebruikt wordt voor het bouwen van huizen?
3. Hoe noemt men de plaats waar de huizen vaak rond gebouwd worden?
4. Wat maakt de meeste huizen gezelliger?
5. Hoe is de stad gestructureerd?
6. Uit welk materiaal worden kranen gemaakt?
7. Waar hebben de Romeinen veel oog voor?

M	P	E	R	S	P	E	C	T	I	E	F	M	E	T
F	A	E	N	A	M	E	R	T	N	E	H	O	U	T
L	A	R	U	M	S	I	E	U	A	O	D	A	I	U
T	T	L	O	V	O	S	I	F	M	O	E	M	O	I
E	R	F	E	O	R	P	E	S	B	L	E	N	R	N
I	I	O	C	A	L	C	A	T	O	R	I	A	E	G
L	U	E	R	A	T	O	L	E	A	R	D	I	B	O
A	M	I	R	M	N	Z	E	E	M	T	C	O	L	E
I	L	E	N	T	R	B	C	N	H	A	R	I	E	L
A	E	R	C	E	N	V	I	I	A	L	O	N	O	S
R	S	E	L	R	A	I	E	V	Y	E	X	I	I	T
D	O	N	J	W	O	O	N	B	L	O	K	K	E	N

METALEN EN KLEI – REVOLUTIE VAN GLAS

DE INWONERS VAN POMPEII DOEN AAN METAALBEWERKING. HET GLAS VERVANGT GELEIDELIJK METAAL EN AARDEWERK VOOR DAGELIJKSE GEBRUIKSVORWERPEN.

VERBIND DEZE BEELDEN MET DE CIRKEL MET HET BIJHORENDE MATERIAAL. BENOEM ELK VOORWERP.

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

KLEI

GLAS

METAAL

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

BIJNA ALLE PROVINCIES VAN HET RIJK ONTGINNEN OP GROTE SCHAALE ERZSEN. HET IS EEN BELANGRIJKE BRON VAN PUBLIEKE INKOMSTEN.

SOM ZES METALEN OP DIE ONTGONNEN WORDEN:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

VERWARMING DOOR WARME LUCHT

WARME LUCHT UIT EEN OVEN CIRCULEERT DOOR HET HELE HUIS. DE MEEST GEAVANCEERDE VERWARMINGSSYSTEMEN BEVINDEN ZICH IN DE THERMEN VAN POMPEII.

VUL DE ONTBREKENDE ELEMENTEN IN

Ze bevinden zich in de

Warme lucht uit een oven wordt geleid naar en naar de

NATUURLIJKE RIJKDOM – GEDOMESTICEERDE DIEREN GEVARIEERDE LANDBOUW – JACHT EN VISVANGST

DE STREEK ROND POMPEII IS VRUCHTBAAR. HET LANDSCHAP BESTAAT UIT GRAANVELDEN, WIJNGAARDEN, OLJIFBOMEN EN BLATENDE KUDDES SCHAPEN BEPALEN HET LANDSCHAP. DE ZEE LIGT DICHTBIJ EN VOORZIET IN VIS EN SCHELPDIEREN. DE INWONERS VAN POMPEII TELEN TALRIJKE DIERSOORTEN. DE BODEM DANKT ZIJN GROTE VRUCHTBAARHEID AAN ZIJN VULKANISCHE OORSPRONG EN DE NABIJHEID VAN DE RIVIER. VELE GEWASSEN GEDIJEN HIER GOED. ZE DIENEN ALS VOEDSEL EN VOOR HET MAKEN VAN TEXTIEL. DE STREEK ROND DE VESUVIUS, VAN DE KUST NAAR DE HEUVELS EN IN DE BOSSEN IS EEN THUIS VOOR GROTE, WILDE DIEREN ZOALS BEREN.

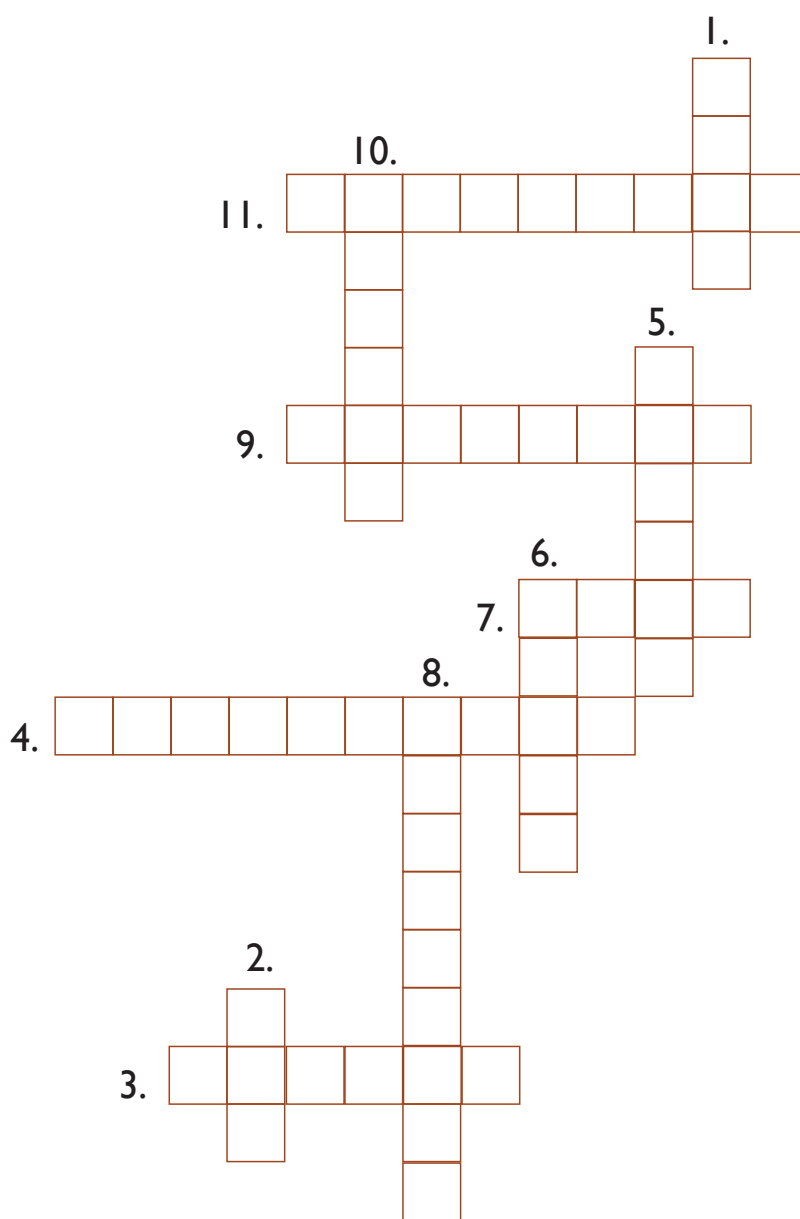

Stilleven met fruit

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

KRUISWOORDRAADSEL:

1. Hij helpt bij de jacht en het bewaken van het huis
2. Dit dier komt in Pompeii aan nadat het werd ingevoerd uit Afrika
3. De Pompeiers kweken ze, daarvan getuigt het gipsen afgietsel dat in een villa werd teruggevonden
4. Net als ander fruitbomen wordt deze boom gekweekt op de heuvels
5. Dit vezelgewas groeit op de bijzonder vochtige vlaktes
6. Een product van de graancultuur; een exemplaar werd teruggevonden tijdens de opgravingen
7. Hij wordt bejaagd door de inwoners
8. Er worden gebruiksvoorwerpen van gemaakt
9. Zijn flanken bieden veel mogelijkheden voor de vogeljacht
10. De Romeinen eten er vaak aan het begin van de maaltijd
11. Ze worden gekweekt in een glirarium en de Pompeiers vinden hun vlees heel lekker

DE PRODUCTIE VAN WIJN

IN DE STREEK ROND POMPEII MOET WIJNBOUW BELANGRIJK GEWEEST ZIJN. TALRIJKE ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN GETUIGEN HIERVAN. HOE ZOU DE WIJN SMAKEN UIT EEN WIJNGAARD AAN DE VOET VAN EEN VULKAAN?

Cupido's tijdens de oogst
© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

MEERKEUZEVRAGEN:

1. De wijnbouw is wijdverspreid in de streek rond Pompeii vanaf:
 - A. De 5e eeuw voor onze jaartelling
 - B. De 3e eeuw voor onze jaartelling
 - C. De 1e eeuw voor onze jaartelling
2. In de streek rond Pompeii groeien de druiven ook tussen de:
 - A. Palmbomen en dadelpalmen
 - B. Appelbomen en perenbomen
 - C. Abrikozenbomen en vijgenbomen
3. Na de oogst wordt het sap van de druiven geperst en bewaard in grote kruiken, dolia's genaamd. Deze worden:
 - A. Ingegraven in de grond
 - B. Opgeslagen in kelders
 - C. Blootgesteld aan de zon
4. Om de wijn te bewaren wordt hij vaak aangevuld met:
 - A. Zout
 - B. Aromaten
 - C. Suiker
5. De wijn is voornamelijk bestemd voor de lokale markt en wordt naar de stad gevoerd in grote:
 - A. Lederen zakken die op karretjes geladen worden
 - B. Metalen kruiken die op karretjes geladen worden
 - C. Amfora's in klei die op karretjes geladen worden

6. De wijn bestemd voor de export wordt vervoerd:
- A. Per boot
 - B. Per karretje
 - C. Helemaal niet, want wijn wordt niet uitgevoerd
7. Dankzij de fraudedetector, een instrument om de densiteit te meten, kan men zien:
- A. Hoeveel kruiden er zijn toegevoegd aan de wijn
 - B. Hoeveel water er is toegevoegd aan de wijn
 - C. Hoeveel aromaten er zijn toegevoegd aan de wijn
8. De god van de wijn luistert bij de Romeinen naar de naam:
- A. Bacchus
 - B. Zeus
 - C. Dionysos

WATER BEHEREN EN BEHEERSEN

DE TALRIJKE AQUADUCTEN DIE WE VANDAAG NOG KUNNEN ZIEN, TONEN HET BELANG VAN DE HYDRAULISCHE WETENSCHAP IN DE ROMEINSE WERELD.

Fontein van een villa in Pompeii
© Droits Réservés

SCHRIJF ONDERSTAANDE WOORDEN OP DE LEGE PLAATSEN:

Residubekkens - putten - waterwinning - reservoir - thermen - hoofdleiding - buizen - watertoren
- geijkte openingen

Net als elders gebeurt in Pompeii bij de bron. Een brengt het water naar de stad. onderbreken de leiding en zorgen ervoor dat modder en onzuiverheden afgezet worden. Na het bereiken van de stadsmuren monden de leidingen uit in de..... Deze vierkante toren heeft een cilindrisch..... Na een nieuwe filtering door een rooster vertrekt het water naar de....., de publieke fontein en de privéhuizen die het gebruik van water aanvragen.

In de stad gebeurt de distributie van het water met loden of aardewerken.....Het debiet kan geregeld worden met behulp vanIn huis komt het water vooral uit de..... en reservoirs onder het straatniveau die zich vullen met regenwater.

GENEESKUNDE EN CHIRURGIE

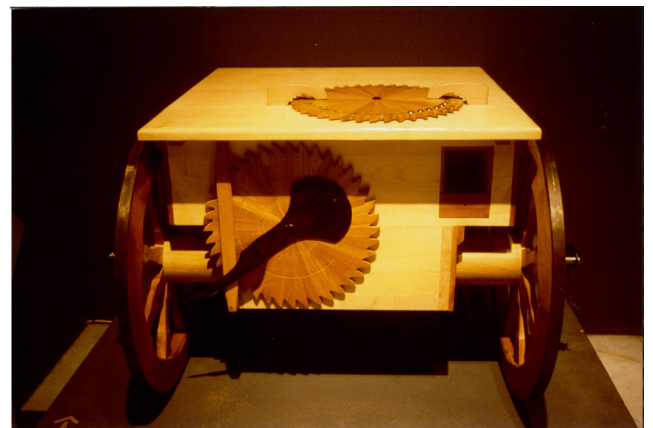
DE ZORG IS GEBASEERD OP MEDICINALE KRUIDEN, MAAR DE ROMEINEN DEINZEN ER NIET VOOR TERUG OM CHIRURGISCHE INGREPEN UIT TE VOEREN.

GEEF VIER VOORBEELDEN VAN CHIRURGISCHE INGREPEN DIE SPECIALISTEN UITVOEREN IN POMPEII:

.....
.....
.....
.....

HET METEN VAN AFSTANDEN HET METEN VAN DE TIJD

DE ROMEINEN BOUWEN INDRUKWEKENDE STEDEN, WEGEN, AQUADUCTEN EN TEMPELS. DAAR HEBBEN ZE PRECIEZE EN BETROUWBARE MEETINSTRUMENTEN VOOR NODIG.

Hodometer, kopie
© Opera Laboratori fiorentini, Firenze

JUIST OF FOUT? VERBETER WANNEER HET FOUT IS.

De wetenschap van de meetkunde heeft geen geheimen meer voor de Romeinen Juist - Fout

.....

Ieder terrein wordt opgemeten met behulp van een groma Juist – Fout

.....

Het enige intacte exemplaar van een groma werd in Rome teruggevonden Juist – Fout

.....

Voor grote afstanden gebruiken landmeters een multimeter Juist – Fout

.....

In de Oudheid wordt de tijd gemeten met behulp van zonnewijzers Juist – Fout

.....

De vierentwintig uren zijn opgedeeld in twee periodes van 14u licht en 10 uur duisternis Juist - Fout

.....

In Pompeii hebben archeologen ongeveer 30 zonnewijzers gevonden. Juist – Fout

.....

In de woning van een landbouwer werd een draagbare zonnewijzer gevonden. Juist – Fout

.....

SPIEGELTJE, SPIEGELTJE AAN DE WAND

Over welke vooruitgang gaat het hier?

.....

Op wie oefent deze vooruitgang invloed uit?

.....

Wat willen diegenen die beïnvloed zijn door deze vooruitgang, proberen te begrijpen?

.....

WAT ILLUSTREREN DEZE TWEE FRESCO'S ?

HEEL WAT VOORWERPEN LATEN ONS MEE DROMEN MET DE INWONERS VAN POMPEII, EN DE MYTHOLOGISCHE MUURSCILDERINGEN NOG HET MEEST VAN AL.

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

.....

.....

.....

.....

© Museo Archeologico Nazionale di Napoli (Giorgio Albano)

.....

.....

.....

.....

LATIJNSE OEFENINGEN :

ENKELE OPSCHRIFTEN (GRAFFITI) OP DE MUREN VAN POMPEII

I. VERKIEZINGSAFFICHES

- *Marcum Casellium et Lucium Albicium aediles oro uos faciatis. Statia et Petronia rogant. Tales ciues in colonia in perpetuo* (C.I.L., IV, 3678)

“Ik vraag (oro) u (uos) om Marcus Casellius en Lucius Albicius te verkiezen (faciatis = opdat u zou doen) tot ediles (aediles). Statia en Petronia vragen dit (rogant). (Mogen er) voor altijd (in perpetuo) zulke burgers (tales ciues) zijn in de kolonie (colonia)! “

- *Marcum Holconium Priscum Caium Gaium Rufum duumuiros Phoebus cum emptoribus suis rogat* (C.I.L., IV, 103)

“Samen met zijn klanten (emptoribus: kopers) vraagt (rogat) Phoebus (u) om Marcus Holconius Priscus en Caius Gaius Rufus (te verkiezen) tot duumviri (duumuiros) .“

Kan je dit vertalen?

- *Caium Iulium Polybium aedilem ora uos faciatis. Panem bonum fert* (C.I.L., IV, 429).

panis, is : “brood”

ferre, o , tuli, latum: “dragen, brengen”

- *Caium Iulium Polybium duumvirum muliones rogant* (C.I.L., IV, 113)

mulio, onis : “muilezeldrijver”

Zelfs leraren maken fouten:

- *Caium Cuspium Pansam aedilem, dignum rei publicae, oro uos faciatis. Saturninus cum discentes rogat* (C.I.L., IV, 275).

dignus : “waardig”, gewoonlijk + ablatief

res publica : hier “de publieke zaak”; men zou re publica verwachten

discere, o, didici, discitum : “leren”; men zou cum discentibus verwachten

2. CONSTRUCTIES EN RECONSTRUCTIES

- *Caius Quinctius Cai filius Valgus, Marcus Porcius Marci filius, duouiri, decurionum decreto, theatrum tectum faciundum locarunt eidemque probauerunt* (C.I.L., X, 844)

duouiri = duumviri

decreto : “zoals besloten, op bevel”

tectus, a, um : “bedekt”

faciundum = faciendum (facere: hier in de zin van “bouwen”)

locarunt = locauerunt

locare : > simulacrum tollendum locare : “de verwijdering van een standbeeld aanbesteden”

probare : “goedkeuren”; hier “werken opleveren”.

Daar staat geen leeftijd op ...

- *Numerius Popidius, Numeri filius, Celsinus aedem Isidis, terrae motu conlapsam, a fundamento pecunia sua restituit. Hunc decuriones ob liberalitatem, cum esset annorum sexs, ordini suo gratis adlegerunt (C.I.L., X, 846).*

aedes, is : “tempel”

Isis, Isidis : “de godin Isis”

conlabi, or, conlapsus sum : “instorten”

a fundamento : « tot op de fundering, volledig”

pecunia, ae : ”geld”

restituere, o, restitui, restitutum : “herstellen”

ob + acc. : “omwille van”

sexs voor sex

ordo, ordinis : orde, vergadering.

adlegere, o, legi, lectum : hier “coöpteren tot”

3. OP DE MUREN VAN TAVERNES ...

Niet tevreden over de wijn ...

- *Ga(ius) Sabinius Statio plurima(m) sal(utem dicit)*

- *Viator, Pompeis pane gustas*

- *Nuceriae bibes*

- *Nuceri(ae) melius (bibes)*

(C.I.L., IV, 8903)

alicui salutem plurimam dicere: “duizendmaal complimenteren”

gustare: “proeven, eten”

Nuceriae: “te Nuceria” (een stad in Campanië).

bibere, o, bibi: “drinken”; bibes, zoals mittes, “je zal verzenden”

Prijzen ...

- *Assibus hic bibitur ; dipundium si dederis, meliora bibes !*

- *quattos si dederis, uina Falerna bibes !*

(C.I.L., IV, 1679).

as, assis : een duit, een stuiver

hic : “hier”

bibitur : zoals pugnatur, “er wordt gevochten”

dipundius, ii : “een dupondius” = 2 duiten

quattus = quartus : “de vierde”; hier quartos: “de vierden” ofwel 4 duiten

Falernus, a, um : « “van Falerne” (een gebied dat bekend stond om zijn wijnen)

Om verder te gaan

C.I.L. = *Corpus Inscriptionum Latinarum (Corpus des inscriptions latines)*, Volume IV, Berlin, 1871 et 1952.

MOREAU Ph., *Sur les murs de Pompéi*, Paris, Gallimard, 1993

<http://www.noctes-gallicanae.fr/Pompeii/Pompeii.htm>

**FOLLOW &
LIKE US**

**#EXPOPOMPEII
@TEMPORA-EXPO**

in samenwerking met KLASSE

klasse

CONTACT

info@expo-pompeii.be
+32 (0)2 549 60 49

www.pompeii-expo.be
www.tempora.be